

Kryvoruchko, S. (2023). The Phenomenon of Power: Irvine Welsh Filth. *Astraea*, 4(1), pp. 48–65. doi: <https://doi.org/10.34142/astreaa.2023.4.1.03> [in Ukrainian].

Lacan, J. (1982). *Desire and the interhretation of desire in Hamlet. Literature and Psychoanalysis – The Question of Reading*. Shoshana: Johns Hopkins University Press. pp. 11–52 [in USA].

Welsh, I. (2013). *Filth*. USA: Random House. 416 p. Available at: <https://readli.net/filth/> [in USA].

Wright, E. (1998). *Psychoanalytic Criticism: Theory in Practice*. Maiden: Polity Press [in UK].

ПРИРЕЧЕНІСТЬ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ МОДУС УКРАЇНСЬКОЇ НОВЕЛИ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ

Лях Т.О. (Ужгород, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-7913-3468>

Соціокультурні, політичні, економічні трансформації кінця XX – початку XXI століть в Україні та у світі призвели до екзистенційної кризи в людському бутті, яку в українській новелі означеного періоду на онтологічному рівні маркують модуси тривоги, страху, приреченості, відчаю.

Абсурдність людського буття, уявлення про світ, у якому панують хаос і невизначеність, чи не вперше і найбільш ґрунтовно осмислює А. Камю («Міф про Сізіфа» (1942), «Бунтівна людина» (1951)). У філософії абсурду, проголошеній А. Камю, чільне місце відводиться образу Сізіфа. Філософ акцентує на миті, коли Сізіф спускається до каменю, що скотився, усвідомлює марність своїх зусиль, однак приймає свої муки і «*вивищується над своєю долею*» (Камю, 1942, р. 104). Так Камю утверджує віру людини у спроможність панувати над власною долею, попри трагізм власного буття, кинути виклик неминучому, прийнявши його. Тому в рецепції А. Камю Сізіф «*усвідомлює себе газдою своїх днів. <...> Сізіф у вічному русі. Камінь продовжує котитися*» (Камю, 1942, р. 106).

Трагізм і абсурдність людського існування наділені певним сенсом. Таку семантику Камю задовує в образі каменю, валуна, який постійно підіймає Сізіф. Камінь стає наріжним у долі людини Камю, символізуючи її боротьбу, яка робить її щасливою: *«Віднині кожен відламок цього каменю, кожний спалах руди цієї сповитої мороком гори вже самі собою творять світ»* (Camu, 1942, p. 106).

Абсурдність людського існування стає одним із ключових мотивів новелістики В. Назаренка. Так, у новелі «Не землекоп К., або Історія тромбозу» (Nazarenko, 2014) український автор вдається до алюзії Сізіфової праці, що вияскравлює приреченість людини. Новелу можна розглядати в контексті постколоніального дискурсу, адже головний персонаж, якого автор маркує «К.», є алегорією людини перехідної епохи – *«людини-поразки»*. В. Назаренко поглиблює абсурдність людського існування: на відміну від Сізіфа, його герой позбавлений каменю, без якого існування К. *«<...> було бовтання у порожнечі, безнастанне скочування у прірву і дряпання на вершину. Сізіфова праця, але без тої вагової першопричини, що змушувала Сізіфа спускатися в долину. К. був Сізіфом без каменя»* (Nazarenko, 2014, p. 14).

Приреченість людини на *«зникомість цього світу і нас у ньому»* (Nazarenko, 2014, p. 25) В. Назаренко артикулює в новелі «Ніколи не пізно» (Nazarenko, 2014). На відміну від попереднього твору, тут вже з'являється мотив каменю. Такими *«брилами»* для людини є відчай, безнадія, смерть, які суб'єкт твору приймає, як приймає свою долю Сізіф: *«Саме ті – безнадійні речі, холодні, загерметизовані брили вічної мерзлоти... <...> Тоді це збивало з ніг, тепер він тебе вабить – дух відчаю, безнадії, смерті»* (Nazarenko, 2014, p. 26).

Модус приреченості стає елементом буття персонажів В. Габора. Письменник, відображаючи безвихідь людини із екзистенційної кризи, вдається до метафори герметичного простору, який відображає світовідчуження людини наприкінці ХХ століття. Так, у новелі «Сходи вгору і вниз» (Gabor, 2009) персонаж опиняється в будинку, з якого немає виходу. Цей містичний мотив відображає кризовий стан людини, втрату нею свободи чи ідентичності. Персонаж новели стає подібним до людини-комахи Кафки: *«Врешті, міркував Марко, а хіба життя не подібне до звичайнісінького борсання на велетенських сходах, які нікуди не ведуть? <...> Стане*

менше на цих сходах однією комахою – хіба від того зміниться світ? Аніскілечки!» (Gabor, 2009, p. 129).

Прагнення звільнитися керує вчинками персонажів новели В. Габора «Ми приречені, кохана» (Gabor, 2009), в якій в алегоричній формі відображено намагання людини втекти з-під «залізної завіси» радянської імперії, «з цього проклятого пекла». Зважитися на втечу персонажам В. Габора допомагає віра: «*Я весь час згадував Трьох Святих, віра яких була такою сильною, що вони перейшли через прірву повітрям, і все думав, що ми лише тоді вирвемося з цього простору, коли й наша віра буде подібною до їхньої*» (Gabor, 2009, p. 42).

Приреченість як модус існування людини в умовах тоталітарної радянської дійсності відтворює Н. Бічуя в новелі «Камінний господар» (Bichuia, 2011). Авторка вдається до прийому сну (чи спогаду), який водночас позиціонує як реальність, адже, прокинувшись, ліричний суб'єкт розуміє, «*що то був зовсім не сон*» (Bichuia, 2011, p. 25). Існування в час «*смерті вождя*» і радянських реалій відчувається як «*балаган*», у якому слова сприймаються як «*відверте скоморохівське бурмотіння*» (Bichuia, 2011, p. 31). Приреченість людини у Н. Бічуї корелює з нездатністю комунікувати зі світом, творчо самовиражатися, що суголосне гайдеггерівському розумінню мови як «*дому буття*»: для суб'єкта новели «*слова здавалися непотрібними, слова – забавка, іграшка, зернинка, полова – розсипалися, зникали, не мали найменшого сенсу*» (Bichuia, 2011, p. 25).

Отже, в українській новелі кінця XX – початку XXI століть екзистенційний модус приреченості корелює з неприйняттям авторами кризових дегуманістичних викликів суспільства, намаганням людини втекти з-під «залізної завіси» радянської імперії, а вже в посттоталітарну добу – вийти зі стану ізоляції, ментальної і просторової.

REFERENCES

Bichuia, N. (2011). *Velyki korolivski lovy: novely ta vizii* [The great royal hunt: short stories and visions]. Lviv: LA "Piramida" [in Ukrainian].

Gabor, V. (2009). *Knyha ekzotychnykh sniv ta realnykh podii: novely* [Book of exotic dreams and real events: short stories]. Lviv: LA "Piramida" [in Ukrainian].

Kamiu, A. (1942). *Mif pro Sizifa. Buntivna liudyna* [The Myth of Sisyphus. A rebellious person]. Kharkiv: Folio, 2022 [in Ukrainian].

Nazarenko, V. (2014). *Mekhanichne yaitse: novely* [Mechanical egg: short stories]. Lviv: LA "Piramida" [in Ukrainian].

СИМВОЛІКА НЕБА Й КОСМОСУ В «СЛОВІ О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»: ОНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ СЕМАНТИКИ В ПРОСКЦІЇ НА ТЕОРІЮ М. ГЕТМАНЦЯ ПРО АВТОРСТВО ПОЕМИ

Маленко О.О. (Харків, Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-4753-0036>

«Слово о полку Ігоревім» належить до тих творів, які викликатимуть зацікавлення дослідників різних наукових епох і парадигм. Усе в цьому тексті може бути предметом дослідницьких рефлексій: автентичність, просторовість, сюжетність, образність, символічність, сенси, лексичний (зокрема онімний) ресурс, тож не припиняється рух і динаміка вивчення тексту «Слова» філологами, істориками, культурологами (праці Л. Войтовича, І. Ісіченка, Л. Ковалець, І. Костікової, Л. Лисиченко та ін.). До найбільш помітних науковців і дослідників цього твору належить професор Михайло Гетманець, який присвятив цій справі понад 5 книг і 30 статей. Як зазначають колеги професора, «книга М.Ф. Гетманця «Таємниця річки Каяли» перевидавалася тричі (Hetmanets, 2003), у ній проаналізовані результати походу князя Ігоря Святославовича в 1185 році, і вперше вченим були організовані широкомасштабні польові дослідження на місцях передбачуваного походу» (Zhurenko, 2019). Вивчав професор Гетманець і літературні та мовні (топоніміка, образи-символи) особливості «Слова», продовжуючи традиції, що склалися в східнослов'янському літературознавчому й лінгвістичному дискурсі, і прокладаючи нові пошукові напрями.

Одним з наукових зацікавлень професора Гетманця була теорія авторства «Слова», якій він присвятив ряд розвідок, де представив свої міркування щодо того,